

КЕРІВНИКИ БІБЛІОТЕКИ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА (1918-2018 рр.)

У статті висвітлено в хронологічній послідовності перебування на посаді постаті керівників бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка та їх внесок у розвиток книгозбірні.

Ключові слова: *Кам'янець-Подільський державний український університет, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, завідувач бібліотеки, директор бібліотеки, бібліотекар.*

Вияняткову важливу роль в організації діяльності бібліотеки університету відіграють її керівники, які своєю невтомною працею вносили й вносять вагомий вклад у розвиток книгозбірні та її потенціалу. Упродовж сторічного функціонування Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка книгозбірню очолювали особистості, які згодом стали видатними бібліотекознавцями, бібліографами, науковцями.

Мета статті – висвітлити постаті керівників бібліотеки та їх внесок у розвиток книгозбірні в контексті історії університету.

Бібліотека університету має багату на події сторічну історію, яка тісно пов'язана з долею навчального закладу. За період діяльності книгозбірні питання становлення та її розбудови неодноразово було об'єктом дослідження. Наукові розвідки Л.В. Баженова, О.М. Завальнюка, Т.І. Ківшар, О.Б. Комарницького, А.О. Копилова, С.А. Копилова, В.С. Лозового, В.П. Ляхощького, Ю.В. Олійника, В.С. Прокопчука, Т.Р. Соломонової, Л.Ф. Філінюк та ін. узагальнили спогади будівничих бібліотеки, висвітлили її історію та діяльність кількох поколінь бібліотечних працівників упродовж сторіччя. Постаті очільників бібліотеки частково висвітлені в публікаціях Л.М. Бабій, О.М. Завальнюка, Т.І. Ківшар, С.А. Копилова, В.С. Лозового, В.П. Ляхощького, В.М. Пархоменко, В.С. Прокопчука та ін.

Узагальнюючі опубліковані та неопубліковані джерела можна припустити, що у продовж столітньої діяльності бібліотеки посаду керівника книгозбірні університету займали щонайменше 20 осіб:

- Сливка І.Г. – 1 вересня 1918 р. – 31 грудня 1918 р.;
- Плевако М.А. – 1 січня 1919 р. – травень 1919 р.;
- Сливка І.Г. – (12) травень 1919 р. – 24 грудня 1919 р.;
- Сірополко С.О. – 25 грудня 1919 р. – 11 травня 1920 р.;
- Сливка І.Г. – 14 травня 1920 р. – серпень 1920 р.;
- Ясинський М.І. – серпень 1920 р. – вересень 1922 р.;
- Сливка І.Г. – вересень 1922 р. – 21 грудня 1922 р.
- Суслопаров М.З. – 21 грудня 1922 р. – 1 листопада 1924 р.;
- Романовська І.Х. – 1 листопада 1924 р. – 25 листопада 1926 р.;
- Шляпнікова – 25 листопада 1926 р. – 1 листопада 1927 р.;
- Гречина П.Ю. – 1 листопада 1927 р. – (?);
- Опольський В.С. – початок 1929 р. – 12 червня 1930 р.;
- Гречина П.Ю. – 12 червня – 1 липня 1930 р.;

- Раєвська С.О. – 1 липня 1930 р. – 6 грудня 1931 р.;
- Томачинська Л.К. – 6 грудня 1931 р. – 1 лютого 1932 р.;
- Ленартович Й.Ф. – 4 лютого 1932 р. – 17 липня 1932 р.;
- Томачинська Л.К. – липень 1932 р. – (?);
- Моргунов Г.Г. – (?) – червень 1935 р.;
- Боровікова – 1939 р. – червень 1941 р.;
- Томачинська Л.К. – листопад 1941 р. – квітень 1943 р.; 16 серпня 1944 р. – 1 липня 1947 р.;
- Яцуляк О.Ф. – 1 липня 1947 р. – травень 1948 р.;
- Демченко О.А. – травень – жовтень 1948 р.;
- Токар Й.І. – жовтень 1948 р. – 21 лютого 1993 р.;
- Стадник С.Г. – 30 березня 1993 р. – 18 серпня 2000 р.;
- Лозовий В.С. – 14 листопада 2000 р. – 19 січня 2004 р.;
- Прокопчук В.С. – 1 вересня 2004 р. – 1 вересня 2015 р.;
- Климчук Л.В. – 4 вересня 2015 р. – по сьогодні.

Першим керівником бібліотеки Кам'янець-Подільського державного українського університету (далі – К-ПДУУ) з 1 вересня 1918 р. було призначено Івана Григоровича Сливку [10]. Л.Т. Білецький, приват-доцент кафедри української літератури згадував: «Зустрів мене Іван Сливка, що на перші часи пізніше завідував бібліотекою, а тепер був безпосереднім сторожем майна, що завозилося до помешкання, книжок, які ще збиралися до купи» [10; 23, с.7].

Сливка І.Г. народився 23 червня 1869 р. у селянській родині в містечку Тальному Уманського повіту на Київщині. Навчався в місцевій церковно-парафіяльній школі. З відкриттям у Тальному 1878 р. двокласної міністерської школи перейшов туди, і в 1882 р. успішно закінчив навчання. 17-річного здібного випускника директор запросив до роботи в школі на посаді підмайстра [37, арк.2; 45]. У 1887 р. вступив до Коростишівської учительської семінарії та здобув фах учителя. Викладав грамоту в Димерській однокласній початковій школі Київського повіту. 1893 р. кандидатуру Сливки висунуто на посаду завідувача Брусилівської двокласною школою [37, арк.3 зв.; 45]. Впродовж 1902-1905 рр. І.Г. Сливка працював у Бирзульській двокласній школі південно-західної залізниці. З 1 січня 1905 р. очолює Крижопільську двокласну школу й пропрацював там майже 10 років. 1 вересня 1914 р. перейшов у школу Великосорочинської учительської семінарії й, водночас, був викладачем [37, арк.2 зв.; 45]. З 6 квітня по 15 жовтня 1917 р. жив у Тальному. Виступив з ініціативою відкриття в Тальному літніх курсів грамоти для дорослих, яка була підтримана представниками влади і жителями містечка. Домігся відкриття у Тальному безплатної бібліотеки, яка в умовах війни і революційного протистояння отримувала 20 часописів українською та російською мовами [37, арк.4; 45].

Іван Григорович до Кам'янець-Подільського державного українського університету прибув зрілою 49-річною людиною з досвідом педагогічної, бібліотечної та організаторської роботи. Саме він почав розбудову університетської книгозбірні та зробив вагомий внесок у її розвиток упродовж 1918-1922 рр. Найголовнішим напрямом роботи І.Г. Сливки на посаді бібліотекаря (так називався керівник бібліотеки) було комплектування та облік фондів.

На початку січня 1919 р. ректор І.І. Огієнко запропонував М.А. Плевако посаду бібліотекаря університетської книгозбірні та підписав наказ і посвідчення такого змісту: «Цим посвідчується, що панові М. Плевако, бібліотекареві Кам'янець-Подільського державного університету, доручено складати біблі-

отеку університетську, а саме: купувати книжки по книгарнях; у тій цілі звертатися до наукових установ і окремих осіб. Ректор Кам'янець-Подільського державного університету І. Огієнко» [1, с.73].

Микола Антонович Плевако український літературознавець, бібліограф, автор академічного двотомника «Хрестоматія нової української літератури» народився 27 листопада 1890 р. у с. Дворічна Харківської губернії. Закінчив у 1914 р. історико-філологічний факультет Харківського університету. Перетворивши другу Харківську гімназію на першу Українську гімназію ім. Бориса Грінченка, у 1917 р. став її директором. Професор історії української літератури Кам'янець-Подільського університету впродовж 1919-1921 рр., де викладав історію української літератури, організував бібліографічний гурток (серед учасників – М. Ясинський).

Перебуваючи у Кам'янці-Подільському восени 1919 р., при бібліотеці університету заснував бібліотечне товариство, членом якого був Микола Антонович. Навесні 1920 р. М.А. Плевако створив при кафедрі історії українського письменства бібліографічний гурток «Бібліографічний семінар». Підготував перший варіант «Хрестоматії нової української літератури». Збирав нові матеріали про письменників-подолян. Опублікував у часописі «Наш шлях» низку праць про Т. Шевченка, І. Нечуя-Левицького, Лесю Українку, П. Куліша, М. Кропивницького, М. Костомарова, Б. Грінченка. Навесні 1920 р. у видавництві «Зірка» опубліковано «Діти журби» в перекладі М.А. Плевако. Влітку цього ж року залишив Кам'янець-Подільський [39, с. 40]. З кінця 1920-го р. – професор української літератури та українознавства Київського архітектурного інституту. Із серпня 1922 р. професор Харківського інституту народної освіти [39, с.41]. В інституті викладав історію української літератури на факультеті профосвіти, очолював секцію української літератури при кафедрі історії української культури Д. Багалія (з 1926 р. – при кафедрі літературознавства). Керівник Кабінету бібліографії Інституту Тараса Шевченка у Харкові в 1926-1933 рр. Працював в АН УРСР у Києві впродовж 1934-1938 рр. Організував підготовку біобібліографічного словника українських письменників, який найповніше обліковував їхні твори (сьогодні збірка автобіографій і картотека зберігаються в Ін-ті рукопису НБУВ). Упродовж 1934-1938 рр. працював у ВУАН (із 1936 р. – АН УСРР, із 1937 р. – АН УРСР). Щоб урятуватися від тотальних репресій, симулював психічну хворобу, однак 17 травня 1938 р. був заарештований, отримав 5 років вільного заслання. Убитий за нез'ясованих обставин 11 квітня 1941 р. у станиці Вишньовка (Казахстан) [3; 41].

З певних причин розгорнути діяльність на посаді бібліотекаря Микола Антонович не встиг, можливо тому, що отримав престижнішу посаду приватдоцента університету кафедри української літератури. Однак у подальший час він плідно співпрацював із бібліотекою [1, с.72; 14, с.281]. Обов'язки керівника знову тимчасово були передані Івану Сливці [37, арк.22].

25 грудня 1919 р. рада професорів Кам'янець-Подільського державного українського університету обрала на посаду бібліотекаря книгозбірні університету С.О. Сірополка [13, арк.7].

Степан Онисимович Сірополко – український учений, громадський і політичний діяч, активіст української «Просвіти», основоположник вітчизняного бібліотекознавства, автор численних наукових праць із проблем шкільництва, книгознавства і бібліографії, народився 15 серпня 1872 р. у с. Обичів на Прилуччині. Після закінчення Московського університету працював у Московській губернії, активіст української громади в Москві, співредактор журналу «Украинская Жизнь» [4; 19; 20]. З 1917 р. працював в Україні, як керівник народного шкільни-

цтва у Києві, дорадник у справах освіти при Генеральному Секретаріаті, один із творців нового українського шкільництва. В еміграції у Польщі, згодом у Празі – професор Українського високого педагогічного інституту ім. М. Драгоманова (1925-1932) і Українського технічно-господарського інституту в Подєбрадах, організатор і голова Українського товариства прихильників книги та редактор його органу «Книголюб», організатор і голова Українського педагогічного товариства в Празі, багатолітній голова Союзу українських журналістів і письменників на чужині. Член Українського історично-філологічного товариства, почесний член товариства «Просвіта» у Львові [8; 48].

За спогадами Л. Биковського, С.О. Сірополко з'явився у Кам'янці-Подільському восени 1919 р. й очолив бібліотеку Державного українського університету [2, с.4; 17, с.12]. З перших днів роботи звернув увагу на те, що правила бібліотеки, розроблені в травні 1919 р., потребували змін і доповнень. Він за короткий час підготував нові правила, які врахували стан бібліотеки, побажання читачів, потребу освітнього процесу і науково-дослідної праці професури. 27 січня 1920 р. рада професорів розглянула і затвердила оновлені «Правила бібліотеки Кам'янець-Подільського Державного Українського Університету» [47, с.38]. Відчутним кроком нового керівника стало створення поряд із бібліотечною комісією, яку склали представники професорсько-викладацької корпорації університету, Бібліотечної ради, що формувалася із бібліотечних працівників. 13 січня 1920 р. правління університету розглянуло і схвалило підготовлений і представлений С.О. Сірополко проект «Статуту Бібліотечної Ради Кам'янець-Подільського Державного Українського Університету» [17, с.13].

За пропозицією С.О. Сірополка, для вдосконалення бібліотечного обслуговування професорсько-викладацького складу та студентів була створена низка підрозділів безпосередньо на факультетах, здійснений перерозподіл книг за фаховими ознаками у кабінетах із урахуванням спрямованості університетських наукових товариств і студентських гуртків [47, с.34]. З самого початку Степан Онисимович зайнявся з'ясуванням чисельності і впорядкуванням бібліотечного фонду, що вимагало великих зусиль. 30 січня 1920 р. цю складну роботу було завершено. У «Звіті по бібліотеці та читальні Кам'янець-Подільського Державного Українського Університету за півріччя 1918-1919 рр.», поданому ректору для ознайомлення і висновків, він зазначив, що за період з 5 вересня 1918 р. – початку функціонування і до 1 січня 1920 р. у бібліотеку поступило 28455 прим. книг (17286 – подарованих, 11169 – придбаних у книгарнях та видавництвах). Штат працівників бібліотеки зріс із 1 до 18 осіб. [47, с.34-36]. Також у звіті зроблено аналіз фонду та діяльності бібліотеки загалом. Щоб краще знати запити читачів, вчасно реагувати на них, завідувач бібліотеки запровадив «Книгу відгуків і побажань відвідувачів читальні», записи якої вказали на низку проблем у формуванні фонду та діяльності книгозбірні [47, с.35]. Ознайомившись з якими очільник бібліотеки вжив низку заходів щодо інформаційного забезпечення користувачів бібліотеки.

Степан Онисимович усвідомлював необхідність розвитку науково-довідкового апарату бібліотеки та підвищення фахового рівня працівників бібліотеки і доклав максимум зусиль для цього. 19 квітня 1920 р. на черговому засіданні Бібліотечної ради він виступив із доповіддю про актуальні проблеми бібліотечного будівництва та запропонував заснувати при університеті «Бібліотечне товариство» [47, с.41].

Завідування книгозбірнею він поєднував із читанням лекцій з педагогіки та шкільництва [47, с.30]. Працюючи в університеті у Кам'янці-Подільському, С. Сірополко видав українською мовою посібник «Народні бібліотеки.

Організація та техніка бібліотечного діла», в якому зафіксував досягнення українського бібліотекознавства, розкрив значення, структуру, основні напрями, форми і методи створення та діяльності бібліотек в УНР [20].

Коли у травні 1920 р. було звільнено Київ, С.О. Сірополка запросили до роботи в Міністерстві народної освіти УНР і 11 травня 1920 р. він звільнився з посади бібліотекаря. А через 4 дні вже працював у Міністерстві, згодом відбув до Вінниці, де було розміщено урядові структури [1, с.73; 14, с.354; 17, с.15].

З 12 травня по 7 вересня 1920 р. посаду бібліотекаря (втретє) обіймає І.Г. Сливка [37, арк.24]. У серпні 1920 р. на посаду очільника університетської книгозбірні призначено Ясинського М.І. (до цього часу він працював першим помічником бібліотекаря). Цю посаду Михайло Ілліч обіймав до вересня 1922 р. [1, с.73].

М.І. Ясинський – теоретик, методист та родоначальник української бібліографії. Народився 1889 р. у м. Києві в сім'ї учителя. Закінчив історико-філологічний факультет Київського університету Св. Володимира (1914). Займався приватними уроками, був завідувачем бібліотеки Кам'янець-Подільського університету. Повернувшись до Києва, Михайло Ілліч зайняв посаду завідувача відділу «Україніка» Всенародної бібліотеки України (далі – ВБУ) (1923-1933), де займався комплектуванням фонду «Україніка», обробкою літератури, складав покажчики першого і другого ступеня. Був одним із розробників понятійного апарату книго- та бібліотекознавства, бібліографії, зокрема основоположних понять українського бібліографічного репертуару: «українська книга», «бібліографічний репертуар», «індивідуальна (персональна) бібліографія», «бібліографічний реєстр українознавства» та ін. [22; 38]. М.І. Ясинський уклав перший ретроспективний покажчик української бібліографічної продукції, яка вийшла у дореволюційні роки та в перше десятиріччя радянської влади. Щорічно публікувався у «Журналі бібліотекознавства». Підготував проєктні інструкції для створення бібліографії української бібліографії. Був членом редколегії бібліотечного журналу, опублікував низку статей, присвячених бібліотечній статистиці, організації фондів, перш за все, українознавчих і краснавчих, удосконаленню роботи бібліотек, організації архіву української книжки. Михайло Ілліч підготував до друку рукопис «Короткий підручник для упорядкування й ведення селянських бібліотек» (1923), доля якого невідома. Викладав на курсах ВБУ теорію бібліографії, історію української і російської бібліографії. Керував аспірантами ВБУ, склав програму бібліографічної дисципліни [22; 38]. На початку 1930-х рр., через необґрунтовану критику, М.І. Ясинський змушений відійти від бібліографічної діяльності. Повернувся до роботи у 1946 р. на посаду завідувача бібліографічного відділу Наукової бібліотеки Київського університету. Згодом працював бібліографом у Київському педагогічному інституті іноземних мов, Держполітвидав УРСР (1955-1960) [22; 38].

М.І. Ясинський очолив колектив бібліотеки К-ПДУУ й продовжив формування фондів, каталогів, складав бюлетені нових надходжень, збирав і друкував матеріали до статистики бібліотеки та з її історії, займався удосконаленням довідкового апарату, готував звіти про роботу бібліотеки, обслуговував читачів, брав участь у житті університету [38, с.56]. «Мені справа бібліотеки нашого університету стала близька і дорога» – писав М. Ясинський [38, с.55]. У жовтні 1920 р., підводячи підсумки роботи книгозбірні за два роки її існування, він зазначив: «... бібліотека нашого університету починала жити, працювати, закладаючи перші цеглини великої будівлі, яка мусить зростати на рівні світових бібліотек, упорядкованих згідно вимог сучасного бібліотечного знання» [28, с.211].

На початку 1921 р. в університеті відбулася низка реорганізацій. 9 січня заклад був реорганізований в Академію теоретичних наук, а 2 лютого – в Інститут

теоретичних наук у складі трьох автономних інститутів (фізико-математичного, гуманітарного і сільськогосподарського). Згодом, 26 лютого Інститут теоретичних наук ліквідовано, а на його базі утворено – Інститут народної освіти (далі – ІНО) та Сільськогосподарський інститут. У 1920-х р., в умовах репресій, директори бібліотеки ІНО змінювалися дуже часто. Іноді по кілька разів на рік. У бібліотеці проводились обшуки, конфіскація книг забороненої тематики, чистка фонду та «нелояльних» до радянської влади осіб [1, с.74]. У ході чергової чистки був звільнений з посади М.І. Ясинський, мотивація – факт видачі студенту клерикальної літератури. Обов'язки бібліотекаря у черговий раз тимчасово перейняв І.Г. Сливка [43, с.27]. Але родинні проблеми, що виникли на його батьківщині в Тальному, вимагали особистої присутності. Тому 16 жовтня Іван Григорович попросив ректора звільнити його з 1 грудня 1922 р. з посади виконуючого обов'язки бібліотекаря.

«Праця т. Сливки по упорядкуванню бібліотеки в перші часи у виключно тяжких умовах, гадаю, знайде відповідну оцінку в більш докладному огляді існування бібліотеки за перші п'ять років. І.Г. Сливка – це ретельний хазяїн, який піклувався за бібліотеку ІНО більш, чим за себе, звичайно, його турботи торкались тих боків бібліотечної справи, які йому здавались важнішими і знайомими» – так висловився про роботу в книгозбірні університету М. Ясинський [47, с.53].

Передача бібліотеки затягувалась і лише 6 січня 1923 р. І.Г. Сливка письмово повідомив ректору про закінчення передачі фонду своєму правонаступнику М.З. Суслопарову [36, арк.18; 43, с.28]. Також він повідомляв, що бібліотеку передав у функціональному стані з фондом понад 44 тис. документів, колектив забезпечує виконання покладених на нього обов'язків [37, арк.24; 43, с.28]. Таким чином з 21 грудня 1922 р. тимчасовим виконувачем обов'язків бібліотекаря ІНО став Суслопаров М.З.

Народився М.З. Суслопаров на Холмщині 1901 р. у сім'ї, де всі, за його словами, діди та прадіди, варили пиво. 1919 р. закінчив Кам'янець-Подільську гімназію, згодом фізико-математичний факультет Кам'янець-Подільського педагогічного інституту, після закінчення якого зайнявся бібліографією і мовами спочатку в бібліотеці Кам'янця, а з 1927 р. в Києві, в бібліотеці АН УРСР. Згодом він працював в архіві давніх актів і в Інституті Маркса-Енгельса-Леніна при ЦК КП(б)У, де готував українське видання творів В.І. Леніна. Під час війни воював у партизанському загоні. Після війни завідував Подільською філією Центральної наукової бібліотеки АН УРСР. У 1962 р. вийшов на пенсію, щоб продовжувати працювати над дешифруванням стародавньої писемності на Дніпрі. Знавець класичних мов. Розшифрував низку стародавніх написів трипільської та зрубної археологічних культур, дохристиянського письма на Русі і розробив наукову методику дешифрування давнього письма [50].

Перебуваючи на посаді керівника бібліотеки, М. Суслопаров 1923 р. їздив до Києва, Вінниці, Ніжина та Чернігова «для огляду, ознайомлення і можливого під час подорожі виучення книг старого друку». У зверненні до керівників урядових і громадських установ ректорат Кам'янець-Подільського ІНО «прохає всі бібліотеки академічні, до яких звернеться т. Суслопарів, допомогти йому придбати для Кам'янецького ІНО рідких бібліографічних підручників і довідників, а також видання вищих шкіл за останні роки» [36, арк.31; 47, с.67]. У листопаді 1923 р. М. Суслопарів взяв участь у роботі Всеукраїнського з'їзду діячів книги в Харкові та виступив на ній з двома доповідями. З кінця 1923 р. у бібліотеці почав діяти педагогічний семінар, з травня 1924 р. була відкрита дитяча бібліотечна читальня. На 1 вересня 1924 р. фонд книгозбірні ІНО налічував 55704 прим. документів і задовольняв інформаційні запити 336 читачів [24, арк.249-251].

1 листопада 1924 р. комісія у складі голови – Зеланда і членів – Репетюка, Романівської і Товстухи засвідчила передачу бібліотеки від Суслопарова М.З., Романівської І.Х., а бібліотеку соціально-економічного семінару – Товстусі на підставі розпорядження ректора [24, арк.204]. У газетах «Червоний кордон» і «Вісті ВУЦВК» був оголошений конкурс на заміщення посади бібліотекаря ІНО. Вимоги до кандидатів: бібліотечний і громадський стаж, знання іноземної мови. Бібліотекарю обіцяли квартиру та зарплатню по 15 розряду [24, арк.205].

На посаді виконуючої обов'язків бібліотекаря Романовська І.Х. працювала з 1 листопада 1924 р. по листопад 1926 р. У цей період в університеті книжковий фонд налічував 120 тис. (спільно з фондами кабінетів) [26, арк.106]. 25 листопада 1926 р. обов'язки завідувача бібліотекою були покладені на Шляпнікову. Вона розробила нові «Правила користування бібліотекою ІНО на 1927-1928 рр.». Відповідно до нових правил видача книг проводилася з 13³⁰ до 15³⁰ у понеділок, вівторок і п'ятницю. Книгами користувалися студенти ІНО, члени академперсоналу, наукові робітники, технічний персонал та їх утриманці. За один раз можна було одержати дві книжки: одну наукового характеру і одну з белетристики. Книги видавалися на термін до двох тижнів [1, с.74; 13, арк.5].

Невдовзі, а саме 1 листопада 1927 р. Шляпнікова передала керівництво бібліотекою ІНО бібліотекарю першого розряду Гречині Параскеві Юхимівній [1, с.74; 7, арк.49]. На жаль, донині не встановлено термін перебування нею на посаді очільника бібліотеки. Архівні документи свідчать, що навесні 1929 р. бібліотеку очолив Опольський Віктор Степанович. У березні 1929 р. наркомат освіти УСРР поставив перед ректором вимогу у двотижневий термін підготувати відомості і характеристики на весь науково-педагогічний та адміністративний персонал інституту. 25 березня 1929 р. в одній із таких інформацій ректор Кам'янець-Подільського ІНО Ф.А. Кондрацький дав завідувачу бібліотеки В.С. Опольському таку характеристику: «Зав. бібліотекою працює акуратно, так само як секретар місцевого комітету ІНО, назовні проявляє лояльність до ради влади, але трудно сказати чи це не тільки маскування?» [1, с.75; 24, арк.15].

У бібліотеці Кам'янець-Подільського ІНО на той час було три співробітники: Гречина П., Опольський В. (зав. бібліотекою), Фідум В. Беручи участь у соціалістичному змаганні з бібліотечної справи, вони поставили перед собою завдання досягти стовідсоткової українзації роботи бібліотеки, організувати при бібліотеці осередок «Друзів книги», поліпшити комплектування бібліотеки тощо [1, с.75; 18, арк.1].

Упродовж 1930-х р. бібліотека, як і весь колектив інституту, пройшла три складних етапи своєї історії. Початок змінам поклало перетворення 1930 р. ІНО в Інститут соціального виховання (далі – ІСВ) з трирічним терміном навчання. 1933 р. його було реорганізовано в педагогічний, а 1935-го р. навчальний заклад взагалі був закритий. За оцінкою наркомату освіти УСРР, на початку 1932 р. інститут був достатньо забезпечений науково-педагогічними кадрами, а бібліотека – підручниками та літературою [47, с.70].

12 червня 1930 р. Опольський В.С. передав завідування бібліотекою ІНО Гречині П.Ю. А вже через місяць, 1 липня 1930 р., завідуючою бібліотеки стає Раєвська С.О. [1, с.75; 6, арк.26]. 6 грудня 1931 р. був підписаний акт, за яким майно і справи бібліотеки, а також фонд 59487 книг передавались новопризначеній завідувачій Томачинській Л. К. [1, с.75; 25, арк.6-9].

4 лютого 1932 р. матеріально-технічну базу та справи бібліотеки від Томачинської Л.К. перейняв Ленартович Й.Ф. [1, с.75; 25, арк.21-22]. Ленартович Йосиф Федорович, 1883 року народження, мав юридичну освіту. Упродовж 1913-1918 рр. виконував обов'язки судового слідчого Хотинського уїзду. Згодом переїхав до Кам'янець-Подільського [5].

Але так звана «чистка від ворожих елементів» 1932-1933 рр. не обійшла й бібліотеку Кам'янець-Подільського ІСВ. У постанові Кам'янець-Подільської районної комісії чистки радпарату від 22 березня 1932 р. щодо Ленартовича Й.Ф. зазначалося: «Звільнити з роботи по 2-ій категорії і заборонити йому будь-яку роботу (навіть чорну) в прикордонній смузі. В інших місцевостях строком на 3 роки заборонити займати відповідальні посади». Аналогічне рішення було прийняте й по бібліотекарю Білінській Л.Г. [40, с.62]. 13 жовтня 1932 р. по апеляції Й.Ф. Ленартовича Апеляційною трійкою Української комісії в справах чистки радпарату рішення районної комісії було відмінено. У заслугу Й.Ф. Ленартовичу була записана його служба в ревтрибуналі, а також 1373 «вищислених» примірники «невитриманої» літератури [47, с.72].

У липні 1932 р. колектив бібліотеки знову очолила Томачинська Л.К. Вона прийняла фонд чисельністю 63469 книг [1, с.75]. Незважаючи на труднощі, працівники бібліотеки провели наполегливу роботу, видали 14615 книг, розіслали студентам-заочникам необхідну навчальну літературу, охопили інформаційним обслуговуванням студентів усіх чотирьох відділів – історико-економічного, літературного, техніко-математичного, агробіологічного, слухачів денного та вечірнього робітфаку, студентів-екстернів і курсантів вечірніх курсів з підготовки до вступу в інститут [47, с.72-73].

Нажаль, відомості про зазначений черговий термін перебування Томачинської Л.К. на цій посаді відсутні. Документи свідчать, що в травні 1935 р. влада розформувала навчальний заклад, а завідувач бібліотекою Моргунов Г.Г. передав бібліотечний фонд Ніжинському, Одеському, Черкаському, Київському, Вінницькому педінститутам [1, с.76]. Також 3 червня 1935 р. очільник бібліотеки по акту передав комплект бібліотечної літератури представникові Бердичівського педінституту А. І. Машуку. Частина стародруків і рідкісних видань бібліотеки, зокрема колекція з орнітології, потрапила до ВУАН, інші книги – до обласної бібліотеки, облдержархіву та краєзнавчого музею, які на той час розміщувалися в Кам'янці-Подільському [47, с.74].

Згодом став відчутний брак педагогічних фахівців, що змусило владу в 1939 р. відновити діяльність Кам'янець-Подільського учительського інституту з дворічним терміном навчання на базі приміщення школи № 3 на Польських фільварках. Відповідно відновила роботу і книгозбірня навчального закладу. У черговий раз наново формувався фонд бібліотеки: книги закупувалися у приватних осіб, книжничних магазинах, замовлялися в різних видавництвах і, в першу чергу, – праці К. Маркса, Ф. Енгельса, В. Леніна і Й. Сталіна [16, с.7]. Спочатку найбільше було зроблено з комплектування фонду навчально-методичної, наукової літератури та фахової періодики, який напередодні війни налічував 20 тис. книг і брошур [47, с.74].

На 1 січня 1941 р., за свідченням завідувачої бібліотекою Боровикової, було зібрано близько тисячі праць класиків марксизму-ленінізму [16, с.7]. І все ж у звіті про роботу інституту в першому семестрі 1940-1941 н. р., заадресованому шкільному відділу Кам'янець-Подільського обласного партійного комітету, відверто зазначалося, що «бібліотека інституту бідна, різних книжок з підручниками за звітний період 10678, брошур – 9262 шт.» [16, с.7]. Гострою була нестача підручників.

У червні 1941 р. навчальний рік в інституті завершувався в умовах частих бомбардувань. Викладачі та інші працівники були звільнені від виконання своїх службових обов'язків та отримали трудові книжки і документи на евакуацію. Але вже у жовтні 1941 р. в окупованому Кам'янці-Подільському був відкритий інститут народної освіти, який перебрав фонди бібліотеки учительського інституту, міської та деяких шкільних книгозбірень [47, с.74].

Газета «Український голос» від 12 жовтня 1941 р. вмістила оголошення про прийом до інституту осіб 17-35 років. А в статті «Почав працювати Інститут народної освіти» від 16 листопада 1941 р. О.І. Кільчевський висловлював сподівання, що ВНЗ виконає завдання «підготовки кадрів для народних шкіл Кам'янець-Подільської області – дасть справжніх українських учителів для нашої рідної української школи» [16, с.11; 21].

24 жовтня 1942 р. рейхскомісар Е. Кох у Рівному підписав директиву про закриття шкіл та інститутів. 9 лютого 1943 р. завміськфінвідділом Фтехов надіслав директору В. Яковенку розпорядження: «В зв'язку з прикороченням праці інститута Вам передається як пасив, так і актив інститута...». Ще з 22 січня 1943 р. почалося скорочення кадрів, у лютому-березні – відбулася передача майна і перевід потрібних шкіл кадрів. До неї перейшла й інститутська бібліотека із завідуючою Л.К. Томачинською й старшим бібліотекарем Л.М. Квятківською. До початку квітня 1943 р. процес згортання інституту завершився [16, с.12; 35, с.182].

Новий етап навчального закладу, а відповідно й книгозбірні інституту, розпочався на початку квітня 1944 р. З 16 серпня 1944 р., у черговий раз, Л.К. Томачинську призначено завідувачем бібліотеки [11]. Штатним розкладом, затвердженим заступником голови Державної штатної комісії при Раднаркомі СРСР, для організації роботи бібліотеки було передбачено чотири штатні одиниці – завідувача з окладом 400 крб., зав. читальним залом – 350 крб., старший бібліотекар і бібліотекар – по 300 крб. [51]. У черговий раз комплектувати фонд книгозбірні довелося майже спочатку, адже бібліотекарям вдалося віднайти всього 402 інститутських книги, що створювало великі труднощі в здійсненні навчального процесу [47, с.76]. Книги закупляли у приватних осіб, у комісійних магазинах, дублікатами ділилася міська бібліотека, на яку на перших порах власне й опирався викладацький та студентський колективи [16, с.23].

У статті місцевої газети викладач інституту В. Георгієвський повідомляв: «Наркомос України відпустив значну кількість грошей на придбання бібліотеки, обладнання кабінетів і лабораторій інституту. Вже працює бібліотека, книжковий фонд якої налічує до 1500 книжок, в читальні можна щоденно знайти періодичну літературу» [9]. У листопаді 1944 р. прийнято постанову «Про забезпечення вузів УРСР підручниками» і протягом 1944-1945 н. р. до інститутської бібліотеки надійшло більше 2000 документів. На кінець першого повоєнного навчального року бібліотека збрала 3521 видання. Однак і далі відчувався гострий дефіцит наукової, навчальної, довідкової та художньої літератури.

З 1 липня 1947 р. на посаду виконувача обов'язків завідувача бібліотеки була призначена О.Ф. Яцуляк, а Л.К. Томачинська переведена на посаду старшого бібліотекаря [33; 47, с.79].

Яцуляк Олександра Федорівна народилася 22 березня 1913 р. у Кам'янці-Подільському в сім'ї селянина. В 1914 р. батьки померли і виховання дитини перейняла бабуся, яка працювала на різних роботах. У 1925 р. утримання дівчинки взяла на себе тітка, яка й влаштувала її до школи. В 1930 р. влаштовується на роботу секретарем фабзавкому заводу «Мотор», але за станом здоров'я залишає роботу. В 1935 р. вступає до Вінницького медінституту, але також за станом здоров'я змушена припинити навчання. Після оформлення шлюбу у 1936 р. переїжджає в Стару Ушицю і влаштовується на роботу до районної бібліотеки де й працює до червня 1941 р. З початком війни виїжджає в Воронізьську область у радгосп «Вікторополь», де й перебуває до 1944 р. Під час окупації працює на різних роботах. Після звільнення від окупації у лютому 1943 р. посідає посаду

зоотехніка. Впродовж січня-липня 1944 р. обіймає посаду старшого зоотехніка радгоспу «Вікторополь». З 1944 р. до 20 вересня 1945 р. серпня працює старшим зоотехніком Старо-Ушицької РЗО. В 1945 р. вступає в Кам'янець-Подільський державний учительський інститут, який успішно закінчує 1947 р. З 1 липня 1947 р. по травень 1948 р. обіймає посаду завідувачою бібліотеки Кам'янець-Подільського педагогічного інституту. В 1948 р. переїжджає в Литовську РСР, де працює до 1950 р. у початковій школі. В 1950 р. виїжджає до місця служби чоловіка і працює в Карпівській семирічній школі учителем російської мови. Але нове призначення чоловіка повертає до Литовської РСР, де в Шилутський середній школі №2 викладає історію та географію. 5 лютого 1957 р. чоловіка переводять на службу в м. Стахановку Шахтарського району, куди після закінчення навчального року переїжджає Яцуляк О.Ф. Але в серпні 1957 р. доля знову приводить її до Кам'янець-Подільського педагогічного інституту, де впродовж 1957-1959 рр. працює секретарем [53].

У травні 1948 р. О.Ф. Яцуляк на посаді завідувача бібліотеки замінила Олена Антонівна Демченко [32; 47, с.79]. В жовтні 1948 р. бібліотеку інституту замість Е.А. Демченко, яка перейшла за власним бажанням на посаду старшого бібліографа, очолив Й.І. Токар [31; 47, с.79].

Йосип Іванович народився 18 березня 1924 р. у селі Куява Смотрицького р-ну (тепер – с. Соснівка, Ярмолинського р-ну). Розпочав навчання в місцевій школі, але родина згодом переїхала до Дніпродзержинська, де в одній із шкіл міста продовжив навчання. У червні 1941 р. закінчив 9 класів. У січні 1942 р. з матір'ю (батько перебував на фронті), повертається до рідних країв. Дочекавшись звільнення, у березні 1944 р. двадцятирічний Йосип Токар влився до лав Радянської армії, визволяв рідну землю. За героїзм і мужність Йосип Токар був удостоєний бойовою нагородою – медалі «За форсування ріки Одер», «За визволення Берліна». У березні 1947 р. військова служба для Йосипа Токара закінчилася. Повернувся в рідні краї, працював у фінансовому відділі Ярмолинського райвиконкому. А в жовтні 1948 р. двадцятичотириохрічний колишній фронтовик був призначений завідувачем бібліотеки Кам'янець-Подільського педінституту. Здобув професійну освіту: закінчив Кам'янець-Подільський технікум культосвітніх працівників (1949 р.), Харківський бібліотечний інститут за спеціальністю «бібліотекознавство» (1953 р.). Наприкінці 60-х років у конкурсі серед книгозбірень вищих педагогічних навчальних закладів бібліотека посіла друге місце в Україні. Й.І. Токар і завідувачка відділу комплектування М.Ф. Островська були відзначені грошовими преміями й занесені на республіканську Дошку пошани. За невтомну працю та успіхи на ниві бібліотечної справи Йосип Іванович був нагороджений орденом «Знак Пошани» [16, с.141-143]. Книгозбірню очолював до кінця свого життя, яке раптово обірвалося 22 лютого 1993 р.

Токар Й.І. був справжнім подвижником бібліотечної справи. Виявив глибоку відданість обраній професії, неабияку енергію та послідовність у розширенні фонду бібліотеки, в якому було чимало унікальних і рідкісних видань. Якщо в 1947-1948 рр. бібліотечний фонд мівив 13283 книг та часописів, то на 1 січня 1993 р. налічував понад 785442 прим. [15, с.72; 16, с.144].

На честь талановитого керівника бібліотеки 2 лютого 2006 р. за пропозицією директора наукової бібліотеки В.С. Прокопчука рішенням вченої ради Кам'янець-Подільського державного університету було запроваджено «Премію Йосипа Івановича Токаря». Відповідно до положення про премію звання Лауреата премії імені Й.І. Токаря присвоюється наказом по університету за поданням комісії з премії, очолюваної директором бібліотеки.

З 30 березня 1993 р. на посаду завідувача бібліотекою навчального закладу призначений С.Г. Стадник. Народився Сергій Григорович 24 липня 1954 р. у с. Нігин Кам'янець-Подільського району у сім'ї робітника. Упродовж 1961-1971 рр. навчався в Нігинській середній школі. Після завершення навчання рік працював лаборантом у школі. В листопаді 1972 р. був призваний до лав Радянської армії. Після демобілізації, з січня по жовтень 1975 р. працював налагоджувальником устаткування заводу «Кварц» у Чернівцях. Упродовж січня 1976 р. – вересня 1978 р. працював на Дробильно-сортувальному заводі Нігинського кар'єротреста «Укрсохкамінь». У вересні 1978 р. перейшов на роботу до Кам'янець-Подільського цементного заводу, де пропрацював електромонтером до серпня 1980 р. З вересня 1980 р. розпочав навчання на історичному факультеті Кам'янець-Подільського педагогічного інституту імені В.П. Затонського. У листопаді 1984 р. обраний вільним головою профспілкового комітету студентів Кам'янець-Подільського педагогічного інституту імені В.П. Затонського та обіймав цю посаду по вересень 1987 р. З вересня 1987 р. затверджений на посаду лектора Кам'янець-Подільської міської компартії України. У восени 1990 р. звільнений у зв'язку з переводом на посаду помічника ректора Кам'янець-Подільського педагогічного інституту імені В.П. Затонського. З лютого 1993 р. переведений на посаду асистента кафедри історії країн Східної Європи та археології [49, арк.4].

Першими кроками С.Г. Стадника на посаді завідувача бібліотеки стали зміни у штатному розкладі книгозбірні. Він ініціював перестановку кадрів у бібліографічному відділі, на посади бібліотекарів призначено тимчасових працівників, розширено зони діяльності бібліотекарів за рахунок вакантних ставок у штатному розкладі, скорочено ставку методиста [49].

Час завідування книгозбіркою співпало з фінансово-матеріальними труднощами, які переживала країна загалом та система вищої освіти зокрема у перші роки незалежності України, скоротилися до мінімуму придбання літератури та передплата періодичних видань [47, с.97]. Обслуговування читачів велося в 4-х читальних залах, 4 абонементів та 15 навчально-методичних кабінетах, лабораторіях, у яких була зосереджена необхідна навчальна та наукова література. Впродовж 1993-2000 рр. фонд книгозбірні збільшився з 785442 прим. до 820735 прим. [15, с.72].

З 14 листопада 2000 р. по 19 січня 2004 р. бібліотеку очолював кандидат історичних наук В.С. Лозовий. Віталій Станіславович народився 29 квітня 1959 р. у м. Кам'янець-Подільський у сім'ї службовців. Упродовж 1966-1976 рр. навчався у СШ №1. Після закінчення школи опанував професію токаря у профтехучилищі та працював за фахом на Приладобудівному заводі звідки й пішов служити (1979-1981 рр.) у лавах Радянської армії. Після демобілізації навчався (1981-1986 рр.) у Кам'янець-Подільському державному педагогічному інституті на історичному факультеті. Згодом працював учителем у середній школі в с. Баговиця Кам'янець-Подільського району. У 1988-1998 рр. перебував на посадах наукового працівника та завідувача відділу Кам'янець-Подільського державного музею-заповідника. Як здобувач відділу Історії Української революції 1917-1921 рр. Інституту історії України НАН України, у 1998 р. захистив кандидатську дисертацію «Кам'янецька доба Директорії Української Народної Республіки (червень-листопад 1919 р.)». Дослідження на здобуття наукового ступеня доктора наук «Ставлення селянства України до влади в добу Центральної Ради (березень 1917 р. – квітень 1918 р.)» успішно захистив у 2010 р. Вчене звання професора Віталій Станіславович здобув у 2012 р. Автор понад 100 наукових праць [29; 52].

Завдяки ініціативі В.С. Лозового започатковано цілеспрямовану роботу з вивчення історії книгозбірні часів державного українського університету. На міжнародній науковій конференції «Професійний імідж бібліотекаря інформаційного суспільства» (жовтень 2002 р.) він виступив із доповіддю «Діяльність бібліотеки Кам'янець-Подільського університету по відродженню історичної пам'яті та формуванню національної свідомості в добу революції 1918-1920 рр.». За час його керівництва фонд книгозбірні виріс із 820735 до 881151 прим., більше як на 60 тис. примірників. Істотно підвищилися авторитет і відповідальність не лише книгозбірні загалом, а й кожного її працівника [47, с.96].

У зв'язку зі вступом до докторантури при Національному педагогічному університеті ім. Драгоманова Віталій Станіславович у січні 2004 р. звільнився з посади керівника бібліотеки. У вересні 2004 р. книгозбірню очолив історик, педагог, активний організатор краєзнавчого руху, автор численних праць із історії рідного краю, у тому числі більше 30 монографій, книг і брошур, кандидат історичних наук, професор кафедри історії народів Росії і спеціальних історичних дисциплін, заслужений працівник народної освіти України В.С. Прокопчук [47, с.99].

Віктор Степанович народився 20 липня 1944 р. у селі Блещанівка Дунаєвського району Хмельницької області в родині педагогів. Навчався у Блещанівській семирічній та Рахнівській середній школах. У 1961 р. працював завідувачим Слобідкоракнівською сільською бібліотекою, потім – старшим піонервожатим Тернавської школи, учителем російської мови та літератури Кривчицької восьмирічки. Впродовж 1962-1967 рр. навчався на історико-філологічному факультеті Кам'янець-Подільського державного пединституту. Після завершення навчання з 15 серпня 1967 р. викладав історію в Великояромирській школі Городоцького району на Хмельниччині. Вчителювання у школі перервала служба в Збройних силах (1967-1969 рр.). З 1969 р. працював учителем історії, згодом директором Маківської середньої школи Дунаєвського району. 1972 р. В.С. Прокопчук був запрошений на роботу в Дунаєвський райком Компартії України. впродовж 1980-1982 рр. та 1988-2004 рр. працював начальником відділу освіти Дунаєвської райдержадміністрації та доклав чимало зусиль до перебудови шкільної системи в умовах національно-культурного відродження і державотворчих процесів у незалежній Україні [12]. У 1988 р. обраний до складу правління, а згодом й президії Українського фонду культури (далі – УФК), був заступником голови Хмельницької обласної організації УФК. 1990 р. у складі хмельницької делегації брав участь у роботі установчого з'їзду, на якому створена Всеукраїнська спілка краєзнавців, а 1992 р. створив і очолив Дунаєвську районну організацію ВСК. З 1993 р. обраний до складу правління Всеукраїнської спілки краєзнавців. 1 вересня 2004 р. Віктор Степанович перейшов на постійну роботу до Кам'янець-Подільського державного університету, в якому ще з 1996 р., за сумісництвом, працював доцентом кафедри історії Східної Європи та археології. 20 лютого 2009 р. на засіданні спеціалізованої вченої ради в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальністю «Історія України». 20 січня 2011 р. Агестаційна колегія МОН України присвоїла йому вчене звання професора. Науковий доробок професора В. С. Прокопчука складають близько 70 окремих видань, більше 500 наукових праць, розміщених у наукових збірниках та журналах України, Росії, Австралії, Канади, Польщі [12].

Віктор Степанович на посаді директора бібліотеки активно розбудовував її структуру, дбав про оновлення і зростання фонду літератури, впровадив у її діяльність комп'ютерні технології. Під керівництвом В.С. Прокопчука

розпочата робота зі створення власних електронних інформаційних ресурсів. Упродовж 2004-2015 рр. документальний фонд бібліотеки збільшився на 90 тис. з 881151 до 971089 примірників. Науковець виявив великий інтерес до питань історії, теорії і методики бібліотечної справи, проблем бібліографознавства, виступив організатором кількох бібліотекознавчих конференцій різних рівнів, зніціював і зредагував чотири випуски «Наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство», більше 20 біобібліографічних покажчиків серій «Постаті в освіті і науці» та «Хмельниччина краєзнавча» та ін. У співавторстві опублікував нарис історії університетської бібліотеки «Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету: роки становлення й розквіту» (співавторство з Л.Ф. Філінюк) (2009), монографію «Бібліотеки Поділля (друга половина XIX – початок XX ст.)» (співавторство з О.Б. Айвазян) (2016), колективну монографію «Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Хмельницька область» (2010) та ін. У співпраці з професором Т.І. Кішвар, досліджував кам'янецький період бібліотечної та бібліографічної діяльності всесвітньовідомих бібліографів С.О. Сірополка, Л.У. Биковського, М.І. Ясинського, опублікував низку наукових статей [12].

1 січня 2015 р. Віктор Степанович вийшов на заслужений відпочинок. На цій посаді його замінила кандидат історичних наук, старший викладач кафедри архівознавства, спеціальних історичних та правознавчих дисциплін Л.В. Климчук.

Отже, у статті постаті керівників бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка висвітлено не повністю. На сьогодні відсутній фактичний матеріал про низку очільників книгозбірні (І.Х. Романовську, Шляпнікову, П.Ю. Гречину, В.С. Опольського, Л.К. Томачинську, С.О. Раєвську, Г.Г. Моргунува, Боровікову та ін.), тому окреслене питання потребує подальшої пошуково-дослідницької роботи.

Список використаних джерел:

1. Бабій Л.М. Директори бібліотеки Кам'янець-Подільського державного університету. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету*. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство / Кам'янець-Подільський національний університет. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т, 2008. Вип. 1. С. 72-78.
2. Биковський Л. Книгарні – бібліотеки – академія: спомини (1918-1922). Мюнхен ; Денвер : Дніпра хвиля, 1971. С. 47.
3. Білокінь С.І. Плевако Микола Антонович. *Енциклопедія історії України*: у 10 т. / редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. Київ : Наук. думка, 2011. Т. 8: Па-Прик. С. 271.
4. Бувшого завідуючого фундаментальною бібліотекою Михайла Ясинського. Пояснююча записка. ДАХО. Ф.Р.302. Оп.1. Спр.367. Арк.61.
5. Витяг з протоколу №12 засідання Районної Комісії чистки Радапарату Кам'янець-Подільського району від 22.І.1932 р. ДАХО. Ф.Р.302. Оп.4. Спр.55. Арк.1-28.
6. Відношення і повідомлення завідуючого бібліотекою інституту, ректора та викладачів інституту в поштову контору про необхідність передплати і одержання відповідної літератури... ДАХО. Ф.Р.302. Оп.1. Спр.1340. Арк.1-30.
7. Вказівки Української академії наук про організацію бібліографічної роботи. ДАХО. Ф.Р.302. Оп.1. Спр.916. Арк.1-78.
8. Вронська Т.В. Сірополко Степан Онисимович. *Енциклопедія історії України* : у 10 т. ; Інститут історії України НАН України. Київ : Наук. думка, 2012. Т. 9. С. 585.
9. Георгієвський В. Поновив роботу учительський інститут. *Прапор жовтня*. 1944. 14 верес.
10. Державний архів Хмельницької області. Ф.Р.302. Оп.3. Спр.39. Арк.2-2 зв.

11. Деякі дані про адміністративно-педагогічних та технічних працівників Кам'янець-Подільського учительського інституту в 1944-1945 н.р. ДАХО. Ф.Р.3202. Оп.2. Спр.53. Арк.105-111 зв.
12. Доктори наук, професори Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: довід.-бібліогр. вид. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка ; уклад.: І.М. Конет, В.С. Прокопчук. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2013. С. 340-353.
13. Доповідні записки завідувачів бібліотеки про асигнування коштів на обладнання бібліотеки. ДАХО. Ф.Р.302. Оп.1. Спр.1040. Арк.1-13.
14. Завальнюк О.М. Історія Кам'янець-Подільського українського університету в іменах (1918-1921 рр.). Кам'янець-Подільський : Абетка-Нова, 2006. 632 с.
15. Завальнюк О.М., Комарніцький О.Б. До історії Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (1918-2010 рр.) : довідково-статистичні матеріали. Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2011. 112 с.
16. Завальнюк О.М., Прокопчук В.С., Гавришук А.П. Кам'янець-Подільський державний учительський інститут у роки Великої Вітчизняної війни: дослідження, документи і матеріали, спогади / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, Наук. б-ка, Центр дослідження історії Поділля. Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2010. 238 с.: іл.
17. Завальнюк О.М. С.О. Сірополко і розвиток фундаментальної бібліотеки Кам'янець-Подільського державного університету. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство* / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т, 2008. Вип. 1. С. 11-18.
18. Зобов'язання та план організації соцзмагання бібліотеки інституту народної освіти. Ф.Р.302. Оп.1. Спр.1339. Арк.1-3.
19. Ківшар Т. Визначний український вчений, громадський і політичний діяч – Степан Сірополко. *Вісник Книжкової палати*. 1997. № 8. С. 22.
20. Ківшар Т.І. Праця С. Сірополка «Народні бібліотеки. Організація та техніка бібліотечного діла» (Кам'янець-Подільський, 1919). *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство* / Кам'янець-Подільський національний університет. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т, 2008. Вип. 1. С. 19-22.
21. Кільчевський О.І. Почав працювати Кам'янець-Подільський інститут народної освіти. *Подільнин*. 1941. 16 листоп.
22. Кононенко В.О. Ясинський Михайло Іллч. Українська бібліотечна енциклопедія. DOI: <http://ube.nplu.org/articleЯсинський%20Михайло>. (дата звернення 03.07.2018 р.).
23. Копилов С.А. Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: від заснування до сьогодні. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство* / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2015. Вип. 4. С. 7-11.
24. Листування з наркомом освіти. ДАХО. Ф.Р.302. Оп.1. Спр.694. Арк.1-257.
25. Листування з Українською книжковою палатою про передплату й одержання відповідної літератури для бібліотеки, акти прийому і передачі бібліотеки та. Ф.Р.302. Оп.1. Спр.1496. Арк.1-104.
26. Листування із Всеукраїнською академією наук. ДАХО. Ф.Р.302. Оп.1. Спр.694. Арк.1-311.
27. Литвиненко Л.В. Начальный период библиотечной и библиографической деятельности Льва Быковского (сентябрь 1919 – май 1920 гг.). *Труды Международного библиографического конгресса. Ч. III: Библиографические исследования в гуманитарных науках. Источниковедение в библиографии. Библиографические аспекты изучения книжной культуры. История библиографии*. Санкт-Петербург, 2012. С. 444-448.
28. Лозовий В.С. Бібліотека Кам'янець-Подільського державного українського університету в добу революції (1918-1920 рр.). *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство* / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський, 2010. Вип. 2. С. 206-213.
29. Лозовий Віталій Станіславович: особова справа. Архівно-інформаційний відділ Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Ф.Р.302. Оп.26-п. Спр.147.

30. Ляхощкий В.П. Книга творить людину... (Сторінки з літопису заснування університетської бібліотеки у Кам'янці-Подільському). *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т. Кам'янець-Подільський*, 2008. Вип. 1. С. 88-99.
31. Наказ №131 по Кам'янець-Подільському учительському інституту від 16.10.1948 р. Архівно-інформаційний відділ Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Ф.Р.302. Оп.1. Спр.4. Арк.133.
32. Наказ №61 по Кам'янець-Подільському учительському інституту від 31.05.1948 р. Архівно-інформаційний відділ Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Ф.Р.302. Оп.1. Спр.4. Арк.63.
33. Наказ № 78 по Кам'янець-Подільському учительському інституту від 24.06.1947 р. Архівно-інформаційний відділ Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Ф.Р. 302. Оп.1. Спр.3. Арк.78.
34. Нова Рада. 1918. № 195. 24 (11) жовт. С. 3.
35. Олійник Ю.В. Вищий навчальний заклад у Кам'янці-Подільському в добу нацистської окупації (1941-1943 рр.). *Освіта, наука і культура на Поділлі* : зб. наук. праць. Т. 13. Присвячено 90-річчю Кам'янецької доби УНР. Кам'янець-Подільський, 2009. С. 174-184.
36. Особова справа канцеляриста бібліотеки Сулопарова М.З. ДАХО. Ф.Р.302. Оп.3. Спр.41. Арк.1-33.
37. Особова справа молодшого помічника бібліотекаря Сливки Івана Григоровича. 1918-1922 рр. ДАХО. Ф.Р.302. Оп.3. Спр.39. Арк.1-25.
38. Пархоменко В.М. Бібліограф Михайло Ілліч Ясинський (1889-1967). *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т. Кам'янець-Подільський* : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т, 2008. Вип. 1. С. 54-63.
39. Пархоменко В. М. Бібліографічна діяльність Миколи Антоновича Плевако (1890-1941). *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т. Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський*, 2010. Вип. 2. С. 37-49.
40. Пархоменко В.М. З історії бібліотеки Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету. *Освіта, наука і культура на Поділлі* : зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський, 1998. Т. 1. С. 62.
41. Плевако Микола Антонович. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/](https://uk.wikipedia.org/wiki/https://uk.wikipedia.org/wiki/) (дата звернення 03.07.2018 р.).
42. Прокопчук В.С., Кантлін С.О. Йосип Іванович Токар: на фронтах воєнному і бібліотечному. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство. Кам'янець-Подільський*, 2015. Вип. 4. С. 137-139.
43. Прокопчук В.С. І.Г. Сливка – організатор і перший керівник фундаментальної бібліотеки Кам'янець-Подільського державного українського університету. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство. Кам'янець-Подільський*, 2010. Вип. 2. С. 20-30.
44. Прокопчук В.С. Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету: етапи розвитку, стан і перспективи. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т. Кам'янець-Подільський* : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т, 2008. Вип. 1. С. 99-105.
45. Прокопчук В.С. Іван Григорович Сливка: подвижництво у творенні бібліотеки Кам'янець-Подільського державного українського університету. *Іван Огієнко і сучасна наука та освіта* : зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський, 2008. 300 с. URL: <http://www.info-library.com.ua/books-text-10507.html>. (дата звернення 02.03.2018 р.).
46. Прокопчук В.С. Проблеми формування фонду бібліотеки Кам'янець-Подільського державного українського університету крізь призму листування ректора Івана Огієнка. URL: <http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/bitstream/handle/123456789/1101>. (дата звернення 03.07.2018).

47. Прокопчук В.С. Філінок Л.Ф. Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету: роки становлення й розквіту : історичний нарис / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, Наук. б-ка. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. 284 с.: іл.
48. Сірополко Степан Онисимович. URL: http://www.wikipedia.org/wiki/_Сірополко_Степан_Онисимович (дата звернення 03.07.2018 р.).
49. Стаднік Сергій Григорович: особова справа. Архівно-інформаційний відділ Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Ф.Р.302. Оп.28а-ОС. Спр.59. Арк.1-20.
50. Суслопаров М.З. URL: http://www.uk.wikipedia.org/wiki/_Суслопаров_М. (дата звернення 03.07.2018 р.).
51. Штатное расписание Каменец-Подольского учительского института народного комиссариата просвещения Украинской ССР в Каменец-Подольском от 21 августа 1944 г. ДАХО. Ф.Р.3202. Оп.2. Спр.53. Арк.9-9 зв.
52. Яблонський В.М. Лозовий Віталій Станіславович. *Енциклопедія Сучасної України*. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=56267 (дата звернення 09.07.2018 р.).
53. Яцуляк Александра Федоровна: особова справа. Архівно-інформаційний відділ Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Ф.Р.302. Оп.1. Спр.299. Арк.1-10.

The article deals with the chronological sequence of the position of the leaders of the library of the Kamyanets-Podilsky National University named after Ivan Ohienko and their contribution to the development of the bookstore.

Key words: *Kamianets-Podilskiy State Ukrainian University, Kamianets-Podilskiy National Ivan Ohienko University, library manager, library director, librarian.*

Отримано: 10.03.2018

УДК 022.5:378.4.093.5:94(477.43-21)К-ПНУ(091)

В. Ф. Биковська, м. Кам'янець-Подільський

ЧИТАЛЬНИЙ ЗАЛ ІСТОРИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА: ІСТОРІЯ ТА СЬОГОДЕННЯ

У статті розглянуто історію створення і розвитку читального залу історичного факультету наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського університету імені Івана Огієнка.

Ключові слова: *бібліотека, читальний зал, історія, перспектива.*

Важливе місце в реалізації гуманістичної парадигми формування особистості кваліфікованого фахівця і повноцінного члена суспільства посідає бібліотека вищого навчального закладу [5, с.4].

Освіта і бібліотека – історично нерозривні галузі суспільного буття. Закон України «Про вищу освіту» визначає, що бібліотека навчального закладу є учасником навчально-виховного й наукового процесів університету [3, с.45].

В останнє десятиліття в діяльності бібліотек освітянської галузі України відбулися значні зміни. Значно активізувалися дослідження даних бібліотек [4, с.1].

Історію бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету висвітлювали у своїх працях Л. Биковський, О.М. Завальнюк, В.С. Лозовий, В.П. Ляхоцький, В.М. Пархоменко, В.С. Прокопчук та ін. Вперше історію наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, діяльність